

О. Ю. Єрфорт

кандидат економічних наук, бухгалтер Донбаської державної машинобудівної академії, Краматорськ, Україна, ol.erfort@gmail.com

І. Ю. Єрфорт

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства Донбаської державної машинобудівної академії, Краматорськ, Україна, erfort.irin@gmail.com

**ОЦІНКА СТРУКТУРИ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ**

Анотація. У статті запропоновано методичний підхід до оцінки збалансованості структури джерел фінансування сектору вищої освіти за критерієм соціальної справедливості. Аналіз витрат на вищу освіту проведено в розрізі видатків двох основних споживачів послуг цієї галузі – працівників із вищою освітою і підприємств. Виявлено, що додаткові податкові надходження бюджету, пов'язані з більшим рівнем продуктивності і, відповідно, заробітної плати працівників з вищою освітою, перевищують загальний обсяг фінансування сектору. На підставі розрахунку коефіцієнтів рентабельності витрат на вищу освіту для працівників і підприємств зроблено висновок про наявність суттєвого дисбалансу в структурі джерел фінансування галузі в Україні й окреслено основні напрями для його пом'якшення.

Ключові слова: витрати на вищу освіту, джерела фінансування, розподілення фінансового навантаження, багатоканальна система фінансування, соціальна справедливість.

Форм. 7. Табл. 3. Літ. 13.

Olga Erfort

PhD (Economics), Donbass State Engineering Academy (DSEA), Kramatorsk, Ukraine, ol.erfort@gmail.com

Irina Erfort

PhD (Economics), Associated Professor, Donbass State Engineering Academy (DSEA), Kramatorsk, Ukraine, erfort.irin@gmail.com

**ASSESSMENT OF THE STRUCTURE OF HIGHER EDUCATION
FINANCIAL SOURCES IN THE CONTEXT OF SOCIAL FAIRNESS**

Abstract. The article suggests a methodical approach for assessing social fairness of sharing costs for higher education between public and private financial sources. The authors of the article shift the focus from the society in general towards businesses and specialists with higher education degrees regarding them as the key economic agents gaining benefits from raising productivity and bearing expenditure on financing the sector of higher education. The sequence of equations suggested in the article allows figuring out and comparing the ratios of profitability of investments in higher education – the indicators of fairness of sharing costs – for businesses and specialists with higher education degrees. The analysis carried out for Ukraine reveals great disproportions and unfairness in the structure of financial sources. On one hand, these disproportions can be explained by the conventional for all countries tax policy that shifts the main bulk of tax burden towards individuals while leaving businesses more freedom to spend their profits. On the other hand, such a policy can be profoundly ineffective in Ukraine with its oligarchic regime because a small group of the richest makes huge profits without any obligation to invest in the economy. The research shows that the additional tax revenue

© Єрфорт О. Ю., Єрфорт І. Ю., 2018

contributed to the higher labour productivity of specialists with higher education degrees in Ukraine exceeds the total amount of expenditure in this sector. The authors draw a conclusion that raising additional resources from the business sector will help to move towards fairer proportions of sharing costs for higher education in Ukraine.

Keywords: expenditure on higher education, sources of higher education financing, cost-sharing, mixed financing, social fairness.

JEL classification: H42, I22, I26, I28.

О. Ю. Ерфорт

кандидат экономических наук, бухгалтер Донбасской государственной машиностроительной академии, Краматорск, Украина

И. Ю. Ерфорт

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятия Донбасской государственной машиностроительной академии, Краматорск, Украина

**ОЦЕНКА СТРУКТУРЫ ИСТОЧНИКОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНОЙ
СПРАВЕДЛИВОСТИ**

Аннотация. В статье предложен методический подход к оценке сбалансированности структуры источников финансирования сектора высшего образования по критерию социальной справедливости. Анализ расходов на высшее образование проведен в разрезе расходов двух основных потребителей услуг этой отрасли – работников с высшим образованием и предприятий. Выявлено, что дополнительные налоговые поступления бюджета, связанные с большим уровнем производительности и, соответственно, заработной платы работников с высшим образованием, превышают общий объем финансирования сектора. На основании расчета коэффициентов рентабельности расходов на высшее образование для работников и предприятий сделан вывод о наличии существенного дисбаланса в структуре источников финансирования отрасли в Украине и обозначены основные направления для его смягчения.

Ключевые слова: расходы на высшее образование, источники финансирования, распределение финансовой нагрузки, многоканальная система финансирования, социальная справедливость.

В умовах системи багатоканального фінансування вищої освіти, яка є традиційною для більшості країн світу, зокрема і для України, постає питання щодо визначення справедливих пропорцій використання ресурсів двох основних для цього сектору джерел – коштів бюджету і тих, що надходять від студентів як плата за навчання та супутні послуги¹.

Розширення функцій держави в суспільстві значно посилює конкуренцію за бюджетні ресурси, тому перенесення витрат, пов'язаних із фінансуванням сектору вищої освіти, безпосередньо на студентів і їх родини шляхом введення або підвищення плати за навчання у закладах вищої освіти

¹ Відповідно до вітчизняного законодавства кошти, що надходять на спеціальні рахунки ЗВО від надання платних послуг, включаючи плату за навчання та проживання в гуртожитках, розглядаються як надходження спеціального фонду бюджету, але в міжнародній практиці їх відносять до так званих приватних джерел фінансування, оскільки вони минають процес бюджетного перерозподілу.

(далі – ЗВО) поступово стає загальноосвітньою тенденцією. Пропорції розподілення витрат між бюджетом і студентами у багатьох випадках є результатом певного компромісу між урядом, що намагається мінімізувати витрати бюджету, і соціально активними групами населення, котрі виступають за підвищення доступності вищої освіти у суспільстві.

Проблема гармонізації структури фінансування сектору вищої освіти залишається у сфері високої соціальної конфліктності через відсутність об'єктивних економічних орієнтирів, які б дали змогу збалансувати джерела фінансування за критерієм соціальної справедливості.

Теоретичне підґрунтя для вирішення цієї проблеми становлять концепції людського капіталу та ендогенного економічного зростання, у рамках яких освіта розглядається як один з основних факторів підвищення продуктивності праці й, відповідно, ВВП. Оцінки суспільної та приватної вигідності вкладень у вищу освіту, дотримуючись традиції, започаткованої Г. Бекером¹ [1], проводяться та регулярно оновлюються для багатьох країн світу [2–7]. Високі значення показників внутрішньої норми рентабельності приватних інвестицій у вищу освіту часто використовуються як аргумент на користь доцільності введення або підвищення плати за навчання. Надаючи корисну інформацію щодо вигідності вкладень у вищу освіту для суспільства в цілому й працівників з вищою освітою зокрема, показники внутрішньої норми рентабельності не дають змоги зробити висновок стосовно справедливості наявних пропорцій фінансування цього сектору, оскільки не враховують ні структури податкових надходжень бюджету та загального рівня податкового навантаження, ні пропорції розподілу валової доданої вартості (далі – ВДВ) між основними учасниками виробничого процесу – підприємствами (власниками капіталу) та працівниками. На нашу думку, для визначення справедливих пропорцій фінансування вищої освіти на підставі оцінки показників рентабельності бюджетні кошти потрібно розглядати не як цільне первинне джерело фінансування, а як проміжне, у розрізі податкових надходжень від юридичних і фізичних осіб. Таким чином, для визначення пропорцій фінансування сектору вищої освіти необхідно оцінювати вигідність інвестицій не для працівників з вищою освітою і суспільства загалом, а для підприємств і працівників із вищою освітою як головних учасників виробничого процесу.

Вітчизняними вченими, зокрема Т. М. Боголіб, С. В. Даниленко, О. В. Лютою, О. М. Робак, А. М. Соколовською, Н. І. Сушко, О. Л. Шашкевичем [8–13], розглянуто широке коло питань щодо організації системи багатоканального фінансування вищої освіти в Україні та у світі, але аспектам гармонізації структури джерел фінансування не було приділено належної уваги.

Метою статті є: 1) розроблення методичного підходу до оцінки збалансованості джерел фінансування сектору вищої освіти за критерієм соціаль-

---

¹ Г. Бекер вперше використав показники внутрішньої норми рентабельності для оцінки вигідності суспільних і приватних інвестицій у вищу освіту в роботі "Людський капітал: теоретичний та емпіричний аналіз зі спеціальним посиленням на освіту".

ної справедливості на підставі аналізу складових бюджетного фінансування й з урахуванням пропорцій розподілу ВДВ між основними споживачами послуг освітньої галузі – підприємствами і працівниками з вищою освітою; 2) виявлення дисбалансів у структурі джерел фінансування вищої освіти в Україні за допомогою використання запропонованого підходу.

У цій роботі ми спираємося на фундаментальні положення теорії людського капіталу, відповідно до якої більший рівень заробітної плати працівників з вищою освітою в економіці пояснюється зростанням їхньої продуктивності праці внаслідок здобуття та використання у виробничому процесі нових знань.

Оцінювати збалансованість структури джерел фінансування за критерієм соціальної справедливості пропонуємо на підставі показників рентабельності вкладень у вищу освіту для підприємств і працівників із вищою освітою. Розподіл витрат на вищу освіту між джерелами фінансування можна вважати справедливим тоді, коли значення показників рентабельності інвестицій у цей сектор для учасників виробничого процесу є рівними або доволі близькими. Інакше у структурі джерел спостерігатиметься дисбаланс за критерієм соціальної справедливості.

Для визначення показників рентабельності витрат на вищу освіту для працівників із вищою освітою та підприємств проаналізуємо структуру податкових надходжень до бюджету, для чого умовно поділимо їх на дві групи: 1) податки, кінцевими платниками яких можна вважати підприємства (ПП у гр. 2 і 4 табл. 1); 2) податки, кінцевими платниками котрих є населення (ПН у гр. 1, 3 і 4 табл. 1).

Таблиця 1. Структура податкових надходжень бюджету України у 2017 р.

Податок на:		Непрямі податки на споживання (ПН), т _с	Інші податки* (ПН, ПП)	Разом
доходи фізичних осіб (ПН), т _і	прибуток підприємств (ПП), т _б			
1	2	3	4	5
<i>Абсолютні значення, млрд грн</i>				
185,7	73,4	435,4	133,7	828,2
<i>Відносні значення (частка у ВВП**), %</i>				
6,2	2,5	14,6	4,5	27,8

* До гр. 4 табл. 1 включено всі податки, які не увійшли до гр. 1–3 табл. 1. Серед них є ті, що стягуються з фізичних осіб, а також ті, платниками яких є юридичні особи. Оскільки динаміку цих податків важко пов'язати з динамікою доходів працівників і підприємств, ми не враховуватимемо їх при оцінці додаткових надходжень до бюджету, пов'язаних із підвищенням рівня освіти працівників.

** Згідно з даними Державної служби статистики України, ВВП у 2017 р. становив 2982,9 млрд грн.

Розраховано та складено за: Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2017 рік / Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=400657>.

Внески до соціальних фондів до уваги не беремо, вважаючи їх такими, що централізовано створюються державою за рахунок і на користь працівників для забезпечення певних гарантій у періоди непрацездатності або після виходу на пенсію.

Наступним етапом є виокремлення серед усього обсягу податкових надходжень тих, які пов'язані з більшим рівнем освіти працівників і їх порівняння з показниками фінансування сектору вищої освіти. Для формалізації цього завдання зробимо такі припущення: 1) сума податку на доходи фізичних осіб прямо пропорційна їх доходу¹; 2) у середньому структура споживання є нейтральною до рівня освіти населення².

Розподіл в економіці ВДВ між власниками капіталу (підприємствами) та працівниками оцінимо за допомогою коефіцієнта k (гр. 3 табл. 2), що розраховується як відношення показників чистого операційного прибутку (NOS; гр. 2 табл. 2) і оплати праці або компенсації працівникам³ (СЕ; гр. 1 табл. 2). Коефіцієнти податкового навантаження на доходи працівників за рахунок податку на доходи фізичних осіб (φ_i) і непрямих податків на споживання (φ_c), а також податкового навантаження на доходи підприємств за рахунок податку на прибуток підприємств (φ_b) (гр. 4–6 табл. 2) визначимо як відношення коефіцієнтів τ_p , τ_c і τ_b (гр. 1–3 табл. 1) до СЕ і NOS (гр. 1–2 табл. 2) відповідно.

Таблиця 2. Оцінка коефіцієнтів податкового навантаження на доходи працівників і підприємств в Україні

Компенсація працівникам (СЕ), % ВВП λ_w	Чистий операційний прибуток (NOS), % ВВП λ_b	Коефіцієнт k відношення NOS до СЕ	Коефіцієнти податкового навантаження на:		
			доходи фізичних осіб за рахунок:		прибуток підприємств, φ_b
			податку на доходи фізичних осіб, φ_i	податків на споживання, φ_c	
1	2	3	4	5	6
36,6	36,5	1,0	0,17	0,40	0,07

Примітка. Оцінка λ_w і λ_b проводилась на підставі статистичних даних щодо розподілення ВВП за категоріями доходу у 2016 р.: оплата праці – 873,8 млрд грн; валовий прибуток, змішаний дохід – 1142,2 млрд. грн, у т. ч. амортизація – 271,8 млрд грн; ВВП 2385,4 млрд грн (див: Національні рахунки України за 2016 рік : стат. зб. Київ : Держстат, 2018. С. 16. URL: <http://ukrstat.gov.ua>; Основні засоби України за 2016 рік : стат. бюл. URL: <http://ukrstat.gov.ua>).

Розраховано та складено авторами.

¹ Для України це припущення цілком справедливе, оскільки у країні діє єдина ставка податку на доходи (18 % у 2018 р.), але в окремих країнах шкала оподаткування може бути ступінчасто-прогресивною, коли ставка податку поступово підвищується при збільшенні рівня доходів працівників.

² Структуру споживання населення з різним рівнем освіти необхідно брати до уваги в тих випадках, коли використовується кілька ставок непрямих податків на споживання для різних груп товарів і послуг, або є товари, які звільняються від оподаткування. Це припущення робиться, оскільки на сьогодні немає достовірної статистичної інформації щодо структури споживання населення за рівнями освіти по країнах.

³ У системі національних рахунків країн ОЕСР використовується термін “компенсація працівникам” (Compensation of Employees), України – “оплата праці”.

Абсолютну різницю у витратах на оплату праці для працівників із вищою освітою та без вищої освіти (ΔCE)¹ визначаємо як:

$$\Delta CE = \left(\frac{\omega_1}{\alpha_1} - \frac{1 - \omega_1}{1 - \alpha_1} \right) \lambda_w G \alpha_1, \quad (1)$$

де ΔCE – абсолютна різниця в обсягах витрат на оплату праці (CE) працівників з вищою освітою та без вищої освіти; ω_1 – частка оплати праці працівників з вищою освітою у загальному обсязі витрат на оплату праці в економіці; α_1 – частка працівників з вищою освітою у загальній кількості працівників в економіці; λ_w – частка CE у ВВП; G – річний обсяг ВВП.

Частку оплати праці працівників із вищою освітою (ω_1) у загальному обсязі витрат на оплату праці в економіці обчислимо як:

$$\omega_1 = \frac{\beta \alpha_1}{1 - \alpha_1 + \beta \alpha_1}, \quad (2)$$

де β – коефіцієнт відношення середньої заробітної плати працівників з вищою та без вищої освіти.

Додатковий обсяг прибутку бізнесу, пов'язаний із наймом працівників з вищою освітою (ΔNOS), визначаємо як:

$$\Delta NOS = k \cdot \Delta CE, \quad (3)$$

де k – відношення NOS до CE .

Додатковий обсяг податків, сплачуваних працівниками з вищою освітою з більших сум доходів (ΔTax_{ind}), розраховуємо як:

$$\Delta Tax_{ind} = \Delta CE (\varphi_i + \varphi_c s_0), \quad (4)$$

де φ_i – коефіцієнт податкового навантаження на доходи працівників за рахунок податку на доходи; φ_c – коефіцієнт податкового навантаження на доходи працівників за рахунок непрямих податків на споживання; s_0 – частка доходу працівників з вищою освітою, що витрачається на споживання товарів і послуг, які є об'єктом оподаткування непрямими податками.

Додатковий обсяг податків до бюджету, що сплачуються підприємствами (ΔTax_b), обчислимо з рівняння:

$$\Delta Tax_b = \varphi_b \cdot \Delta NOS, \quad (5)$$

де φ_b – податкове навантаження на доходи підприємств.

У табл. 3 узагальнено розрахунок пов'язаних із вищою освітою додаткових сум податкових надходжень до бюджету від підприємств і працівників в Україні.

За наявних пропорцій розподілу ВДВ у економіці та оподаткування працівники з вищою освітою створюють додану вартість, яка забезпечує над-

¹ По суті, ΔCE є різницею між фактичними витратами на оплату праці працівників із вищою освітою в економіці й можливими витратами на оплату праці, якби ті самі працівники мали нижчий рівень освіти і, відповідно, меншу продуктивність праці та нижчий рівень заробітної плати.

Таблиця 3. Розрахунок пов'язаних із вищою освітою додаткових сум податкових надходжень до бюджету від підприємств і працівників в Україні

№ з/п	Показник	Джерела, за якими провідились розрахунки	Позначення	Значення
1	Частка працівників із вищою освітою у загальній структурі працівників, %	Статистичні дані	α_1	0,34
2	Відношення середньої заробітної плати працівників з вищою та без вищої освіти, одиниць*	Статистичні дані	β	1,56
3	Абсолютна різниця у витратах на оплату праці для працівників із вищою та без вищої освіти, % ВВП	Формула (1)	ΔCFE	6,29
4	Додатковий обсяг прибутку бізнесу, пов'язаний з наймом працівників із вищою освітою, % ВВП	Формула (3)	ΔMOS	6,29
5	Частка доходу працівників із вищою освітою, що витрачається на споживання товарів і послуг, які є об'єктом оподаткування непрямыми податками, одиниць**	Статистичні дані	s_0	0,85
6	Додаткова сума податкових надходжень до бюджету за рахунок:	працівників, % ВВП	ΔTax_{ind}	3,21
7		підприємств, % ВВП	ΔTax_b	0,44
8		разом, % ВВП	ΔTax	3,65
9	Обсяги фінансування сектору вищої освіти за рахунок коштів:	працівників, % ВВП	Статистичні дані***	1,92
10		підприємств, % ВВП		0,20
11		разом, % ВВП		Ряд. 9 + ряд. 10
12	у т. ч. за рахунок загального фонду бюджету	Статистичні дані		1,50

* Розрахунки здійснено, виходячи із середньої різниці в рівні оплати праці працівників із вищою (базовою та повною) і середньою освітою на підставі даних, наведених у виданні: Заробітна плагта за професійними групами у 2016 році (за матеріалами вибіркового обстеження) : стат. зб. Київ : Август Трейд, 2017. С. 41. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

** Точних статистичних даних щодо рівня споживання і збереження доходів населення в розрізі освітніх характеристик немає. Загалом, за сприятливих умов (відносно стабільні ціни, зростання реальних доходів) населення заощадує до 15–20 % доходів, а за несприятливих (скорочення реального рівня доходів населення і зростання цін на товари з нееластичним за ціною попитом) – цей показник може знизуватися до 0. Для розрахунку приймаємо, що особи з вищою освітою заощаджують 15 % доходів, а замішок витрачають на придбання продуктів, які є об'єктом оподаткування непрямыми податками на споживання, тоді як громадяни без вищої освіти не заощаджують нічого.

*** Для визначення сум фінансування вищої освіти за рахунок коштів працівників і підприємств обсяг бюджетних видатків на вищу освіту (1,5 % ВВП) було розподілено пропорційно до частки додаткових податкових надходжень від кожного з цих джерел у загальній сумі додаткових податкових надходжень.

Розраховано та складено авторами за: Економічна активність населення України 2017 : стат. зб. Київ : АССУ, 2018. С. 74. URL: <http://ukrstat.gov.ua>; Заробітна плагта за професійними групами у 2016 році (за матеріалами вибіркового обстеження) : стат. зб. Київ : Август Трейд, 2017. С. 41. URL: <http://ukrstat.gov.ua>; Національні рахунки освіти України у 2016 році : стат. зб. Київ : Держстат, 2018. С. 87. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.

ходження до бюджету додаткових податків у обсязі не менше ніж 3,65 % ВВП¹, причому на підприємства припадає 12 % цієї суми, а решта 88% надходить від громадян із вищою освітою (табл. 3, ряд. 6–8). Загальний обсяг фінансування сектору вищої освіти становить 2,12 % ВВП: 91 % з них за рахунок працівників із вищою освітою, 9 % – за рахунок підприємств.

Сума додаткових податкових надходжень, які генеруються в українській економіці завдяки сектору вищої освіти (3,65 % ВВП), перевищує обсяг витрат на вищу освіту, що фінансуються за рахунок коштів загального фонду бюджету (1,5 % ВВП) більше ніж удвічі. Загалом такий бюджетний перерозподіл можна вважати прийнятним, якщо виконуються дві умови: 1) рівень фінансування сектору вищої освіти є достатнім для надання якісних освітніх послуг; 2) плата за навчання у ЗВО не справляє або становить незначну частку в середніх доходах населення. Якщо будь-яка з цих умов не виконується, то додаткові податкові надходження, що перерозподіляються на користь інших бюджетних програм, доцільно розглядати як резерв для підвищення бюджетного фінансування ЗВО.

Останнім етапом є чисельна оцінка показників рентабельності витрат на вищу освіту і визначення на цій підставі збалансованості структури джерел фінансування за критерієм соціальної справедливості:

$$r_{ind} = \frac{\Delta CE - \Delta Tax_{ind}}{\Delta Tax_{ind}^{ed} + F_{ind}}, \quad (6)$$

$$r_b = \frac{\Delta NOS - \Delta Tax_b}{\Delta Tax_b^{ed} + F_b}. \quad (7)$$

де r_{ind} – коефіцієнт рентабельності витрат на вищу освіту для працівників із вищою освітою; r_b – коефіцієнт рентабельності витрат на вищу освіту для підприємств; ΔTax_{ind}^{ed} – сума додаткових податкових надходжень від працівників із вищою освітою, що спрямовується на фінансування сектору вищої освіти; F_{ind} – обсяг фінансування сектору вищої освіти за рахунок коштів фізичних осіб; ΔTax_b^{ed} – сума додаткових податкових надходжень від підприємств, що надходить на фінансування сектору вищої освіти; F_b – обсяг фінансування сектору вищої освіти за рахунок коштів підприємств.

Розрахунок коефіцієнтів рентабельності витрат на вищу освіту для умов України дає такі результати: $r_{ind} = 1,6$; $r_b = 29,25$. Це свідчить про значний дисбаланс у розподіленні витрат на вищу освіту за критерієм соціальної справедливості. За рахунок достатньо високого рівня оподаткування доходів населення, платності вищої освіти і низької частки ВДВ, що перерозподіляється на користь працівників, зокрема тих, що мають вищу освіту, рентабельність інвестицій у цей сектор для фізичних осіб є істотно нижчою, ніж для підприємств, які отримують від галузі вищої освіти надприбутки.

¹ Оскільки оцінки здійснювались, виходячи з припущень, які дещо занижують додаткові обсяги податкових надходжень, що пов'язані з використанням праці працівників з вищою освітою, отриманий результат можна вважати мінімальною оцінкою.

У цілому практика перенесення більшої частини податкового навантаження на населення є традиційною для більшості країн, оскільки вважається, що накопичення прибутків стимулює підприємницьку та інвестиційну активність бізнесу і ринкова економіка розвивається найефективніше, коли підприємства самостійно вирішують, куди вкладати кошти. Водночас така політика призводить до концентрації значних капіталів у руках обмеженої групи власників бізнесу, чий персональні інтереси можуть суперечити суспільним, що за умови високого ступеня олігархізації економіки, макроекономічної та політичної нестабільності, які спостерігаються в Україні, спричиняє соціально-економічний спад.

Виправленню ситуації сприятиме: 1) виведення бізнесу з тіньового сектору з метою підвищення податкових надходжень бюджету; 2) залучення коштів бізнесу до фінансування ЗВО; 3) запровадження заходів для підвищення частки витрат на оплату праці у ВДВ у економіці; 4) створення сприятливіших макроекономічних умов для розвитку бізнесу та інвестицій у реальний сектор української економіки.

На підставі викладеного можна зробити такі висновки.

Розподіл загальних витрат на вищу освіту між підприємствами і працівниками з вищою освітою дав змогу виявити значний дисбаланс у структурі джерел фінансування цього сектору за критерієм соціальної справедливості: отримуючи високі прибутки від галузі вищої освіти, сектор бізнесу вкладає в її фінансування набагато менше, ніж працівники з вищою освітою. Частково це пояснюється особливостями системи оподаткування: оскільки основна частка податків надходить до бюджету від населення, відповідно, і бюджетні видатки на вищу освіту фінансуються переважно саме за рахунок коштів громадян. Водночас у теперішній системі фінансування вищої освіти в Україні також має місце "ефект безбілетника": підприємства, отримуючи високі прибутки від галузі вищої освіти, успішно ухиляються від безпосереднього фінансування підготовки фахівців у ЗВО, перекладаючи ці витрати на населення.

Обсяг додаткових податкових надходжень бюджету, які генеруються завдяки сектору вищої освіти, перевищує рівень бюджетного фінансування ЗВО більше ніж удвічі. Це свідчить про наявність резерву для підвищення в разі необхідності фінансування закладів за рахунок перерозподілу бюджетних видатків на користь освітньої галузі. Визначитись із доцільністю такого перерозподілу можна лише після точного розрахунку обсягу видатків на вищу освіту, який сприятиме забезпеченню якісної підготовки фахівців у ЗВО, що є перспективним напрямом для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. *Becker G.* Human Capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education. New York : National Bureau of Economic Research, 1975. 402 p.
2. *Arias O.* Dynamic rates of return to education in the U.S. *Economics of Education Review.* 2001. Vol. 20 (2). P. 121–138.
3. *Bevc M.* Rates of return to investment in education in former Yugoslavia in the 1970s and 1980s by region. *Economics of Education Review.* 1993. Vol. 12 (4). P. 325–343.

4. Hocine B. Investment Evaluation of Higher Education through Cost-Benefit Analysis: Evidence from Adrar University-Algeria. *Journal of Education and Practice*. 2017. Vol. 8 (3). P. 89–97.

5. Kenayathulla H. B. Higher levels of education for higher private returns: New evidence from Malaysia. *International Journal of Educational Development*. 2013. Vol. 33(4). P. 380–393.

6. Menon M. E. Perceived rates of return to higher education: Further evidence from Cyprus. *Economics of Education Review*. 2008. Vol. 27 (1). P. 39–47.

7. Education at a Glance 2017: OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2017. 452 p.

8. Боголиб Т. М. Финансирование высшего образования Украины: проблемы и перспективы их решения. *American Scientific Journal*. 2017. Vol. 1. С. 70–78.

9. Liuta O., Pigul N. Analysis of the financial ensuring of higher education institutions in Ukraine. *Економічний аналіз*. 2012. № 10 (2). С. 298–302

10. Робак О. М. Моделирование системы эффективного управления финансовыми потоками Министерства образования и науки Украины : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.11. Донецк, 2007. 173 с.

11. Соколовська А. М. Дискусійні аспекти формульного розподілу бюджетних видатків на вищу освіту в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 5. С. 8–21.

12. Сушко Н. І., Даниленко С. В. Удосконалення регулювання державних видатків на послуги вищої освіти. *Фінанси України*. 2018. № 4. С. 56–74

13. Шашкевич О. Л. Фінансові ресурси вищих навчальних закладів: оптимізація формування та ефективність використання : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.08. Тернопіль, 2008. 177 с.

References

1. Becker, G. S. (1964). *Human capital : a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. New York: National Bureau of Economic Research ; distributed by Columbia University Press.

2. Arias, O., McMahon, W. W. (2001). Dynamic rates of return to education in the U.S. *Economics of Education Review*, 20 (2), 121–138.

3. Bevc, M. (1993). Rates of return to investment in education in former Yugoslavia in the 1970s and 1980s by region. *Economics of Education Review*, 12(4), 325–343.

4. Hocine, B., & Sofiane, M. (2017). Investment Evaluation of Higher Education through Cost-Benefit Analysis: Evidence from Adrar University-Algeria. *Journal of Education and Practice*, 8 (3), 89-97.

5. Kenayathulla, H. B. (2013). Higher levels of education for higher private returns: New evidence from Malaysia. *International Journal of Educational Development*, 33 (4), 380-393.

6. Menon, M. E. (2008). Perceived rates of return to higher education: Further evidence from Cyprus. *Economics of Education Review*, 27 (1), 39-47.

7. OECD. (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.

8. Boholib, T. M. (2017). Higher education financing in Ukraine: problems and solutions. *American Scientific Journal*, 1, 70-78 [in Russian].

9. Liuta, O. (2012). Analysis of the financial ensuring of higher education institutions in Ukraine. *Economical Analysis*, 10 (2), 298-302.

10. Robak, O. M. (2007). *Financial flow effective management system modelling for Ministry of Education and Science of Ukraine* (PhD Thesis). Donetsk [in Russian].

11. Sokolovska, A. M. (2018). Discussion aspects of formula distribution of state expenditure on higher education in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 5, 8-21 [in Ukrainian].

12. Sushko, N. I., Danylenko S. V. (2018). Improving the regulation of public expenditure on higher education services. *Finance of Ukraine*, 4, 56-74 [in Ukrainian].

13. Shashkevych, O. L. (2008). *The financial resources of higher education institutions: the effectiveness of creating and use* (PhD Thesis). Ternopil [in Ukrainian].